

Utbildning och Arbetsmarknad
Per Överberg

Arbetsmarknadsdepartementet
103 33 Stockholm

Ett nytt regelverk för arbetslöshetsförsäkringen (SOU 2020:37)

Sammanfattning

Arbetsmarknadsdepartementet har berett Sveriges Kommuner och Regioner tillfälle att yttra sig över utredningen ”Ett nytt regelverk för arbetslöshetsförsäkringen” (SOU 2020:37).

- SKR ser positivt på att det blir lättare att kvalificera sig för rätt till ersättning genom ett inkomstvillkor istället för nuvarande arbetsvillkor.
- Förbundet är kritiskt till att utredningen, pga krav på statlig budgetneutralitet, inte sett över hela systemet så att det även skulle omfatta de personer som idag är arbetslösa och som ofta är beroende av ekonomiskt bistånd från kommunen.

Bristen med denna utredning är att den har fått strikta ramar att arbeta inom. Att bara se på a-kassan ur ett budget neutralt perspektiv låser utredningen och möjliggör endast förändringar inom ramen ur ett statligt perspektiv. Det finns istället behov av att se över hela systemet med utgångspunkt hos individerna och där även det kommunala perspektivet av de offentliga medlen beaktas. SKR anser att det finns starka skäl att försäkringen ska omfatta även de personer som idag är arbetslösa, men inte har etablerat sig på arbetsmarknaden och som idag ofta får ekonomiskt bistånd. Ett framtida system behöver också kunna hantera sådana snabba förändringar som Corona visat behov av under våren 2020 .

Ersättningssystem för sjuka, arbetslösa och studerande ska vara hållbara och ha hög täckningsgrad. Ekonomiskt bistånd är ett sistahandsalternativ för tillfälliga ekonomiska svårigheter och kan inte vara en tilläggsförsäkring för att ordinarie systemen inte samspelar och ger den enskilde tillräcklig ersättning. Att ersättningarna inte garanterar en lägsta nivå, *som är tillräcklig för individens försörjning*, innebär att enskilda handläggs både inom a-kasset systemet och inom kommunens ekonomiska bistånd, vilket innebär omfattande administrativa kostnader i båda systemen. SKR ser dess administrativa kostnader som onödiga.

Även om utredningen inte haft ett uppdrag att föreslå ett sådant system så bör regeringen ta fram ett system som kan vara beständigt över konjunkturer och regeringskonstellationer.

SKR vill understryka behovet av en Arbetslöshetsersättning som kan medverka till att färre individer tvingas att uppbära ekonomiskt bistånd. Över hälften av de som uppbär ekonomiskt bistånd gör detta med arbetslöshetsrelaterade skäl som främsta orsak. I spåren av utvecklingen inom Arbetsförmedlingen 2019–2020 och effekter av Corona, rapporterar många kommuner ett ökat inflöde av individer som behöver ekonomiskt bistånd, och flertalet ett ”stopp” i utflödet till självförsörjning. Att ha en arbetslöshetsersättning istället för att tvingas till ekonomiskt bistånd innebär en stor skillnad för den enskildes levnadsvillkor och ger också bättre förutsättningar för att snabbare etablera sig på arbetsmarknaden. Exempelvis behöver många arbetslösa ytterligare utbildning för att matcha behoven på arbetsmarknaden – och här ger a-kassan helt andra möjligheter än ekonomiskt bistånd.

Den statliga arbetsmarknadspolitiken som helhet, där A-kassan är en del, får stora konsekvenser på utvecklingen för kommunernas ekonomiska bistånd. SKR efterlyser en analys av detta som helhet där frågan om vem ska finansiera det ekonomiska biståndet kan bli aktuell att diskutera.

Förslag att utgå från inkomster istället för arbetad tid

Utredningen föreslår att arbetslöshetsförsäkringens arbetsvillkor för rätt till arbetslöshetsförsäkring ska ersättas av ett inkomstvillkor vilket SKR anser är bra. Inkomster från förvärvsarbete kan enklare kontrolleras av arbetslöshetskassorna än arbetad tid, vilket ger förutsättningar till en förenklad administration. Det blir också enklare för enskilda och myndigheter att avgöra när inkomstvillkoret är uppfyllt.

Förslag till nya kvalifikationsregler

SKR ställer sig positiv till att förslaget innebär att det på vissa sätt blir lättare att kvalificera sig till arbetslöshetsförsäkringen och att fler arbetssökande därmed blir berättigade till arbetslöshetsersättning. Det är dock viktigt att påpeka att många som skulle kvalificera sig för arbetslöshetsersättning, enligt utredningens förslag, sannolikt skulle få låga ersättningsnivåer eftersom de inte uppfyller inkomstvillkorets huvudregel och/eller krav på medlemskap i en arbetslöshetskassa. Därigenom riskerar många av de som kvalificerar sig till ersättningen att ändå inte klara sin försörjning utan kompletterande ekonomiskt bistånd. SKR anser att detta inte är en bra lösning, varken för individ eller samhälle.

Förslag till nedtrappning av ersättningen

I enlighet med utredningens tilläggsdirektiv föreslår utredningen en successiv nedtrappning både av arbetslöshetsersättningen och av aktivitetsstödet som utgår vid deltagande i arbetsmarknadspolitiska program. En tanke med nedtrappningen är att öka de ekonomiska incitamenten för den enskilde att hitta och ta ett nytt arbete. Nedtrappningen innebär en 10 procents minskning efter 100 ersättningsdagar och sedan en minskning med 5 procent var 100:e ersättningsdag, men innebär även att den ekonomiska grundtryggheten minskar för den som inte lyckas ta sig tillbaka in på arbetsmarknaden. I förlängningen innebär detta att långtidsarbetslösa kan vara hänvisade till att ansöka om försörjningsstöd för att klara sin försörjning. SKR anser att detta inte är en bra lösning, varken för individ eller samhälle.

Förslag till förändring av den lägsta möjliga ersättningen

Utredningen föreslår en lägsta månadsinkomst av förvärvsarbete på 10 tkr för att kvalificera sig till arbetslöshetsförsäkring. Med nuvarande regler kan betydligt lägre inkomster kvalificera till en ersättning. SKR bedömer att det finns risk att de med en svag förankring på arbetsmarknaden, till exempel de med deltidsarbeten eller tillfälliga anställningar, riskerar att inte kunna kvalificera sig för en arbetslöshetsförsäkring.

Speciallösning för deltidsbrandmän

Det krävs en speciallösning som tar hänsyn att ersättning för deltidsbrandmän och liknande inte påverkar inkomsten från A-kassan negativt när de utför sitt uppdrag som deltidsbrandmän. I annat fall kan det finnas en risk att deltidsbrandmän lämnar sin anställning vid arbetslöshet då det riskerar att ge negativa ekonomiska konsekvenser.

Förslag att införa olika ersättningslängder och möjlighet att anvisa arbetssökande till jobb- och utvecklingsgarantin (JOB)

Förslaget att arbetssökande kan anvisas till JOB när deras arbetslöshetsersättning upphör ger den enskilde en ersättning, men leder i praktiken till särbehandlingar av arbetssökande utifrån deras tidigare inkomster. Personer som har kvalificerat sig för arbetslöshetsersättning enligt undantagsregeln, som inte har tjänat 120 tkr under ramtiden, men som har haft en minsta inkomst i minst fyra månader, erbjuds 66 ersättningsdagar. Efter att ersättningsperioden är slut har den arbetslöse, som är över 24 år, ingen annan ersättning och får vid fortsatt arbetslöshet vänta ytterligare 11 månader innan de erbjuds deltagande i JOB. Under denna period har arbetslöse ingen ekonomisk ersättning. SKR bedömer att det finns en stor risk för övervältring till ekonomiskt bistånd.

Ekonomiska konsekvenser

Av utredningens förslag framgår att fler arbetslösa kommer att kvalificera sig för arbetslöshetsersättning, men att alla inte kommer att få den högsta ersättningsnivån. Nedtrappningen av arbetslöshetsersättningen och aktivitetsstödet kan komma att innebära att behovet av ekonomiskt bistånd ökar för personer som med dagens regler hade varit garanterade en bibehållen ersättningsnivå. Sid 697 i rapporten beskriver ”Arbetssökandes behov av ekonomiskt bistånd”. Sammantaget bedömer utredningen att de föreslagna regeländringarna skulle ha medfört att antalet personer med behov av ekonomiskt bistånd skulle ha ökat med cirka 2 000 personer under 2017, om de individer som får ersättning under kortare tid än i dag inte skulle ha anvisats till ett arbetsmarknadspolitiskt program efter ersättningsperiodens slut.

SKR efterlyser en uppdaterad konsekvensanalys som grundar sig på aktuell statistik gällande arbetslöshet samt antal i ekonomiskt bistånd. SKR framhåller även att finansieringsprincipen ska gälla där det är påkallat.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Knappe
Ordförande